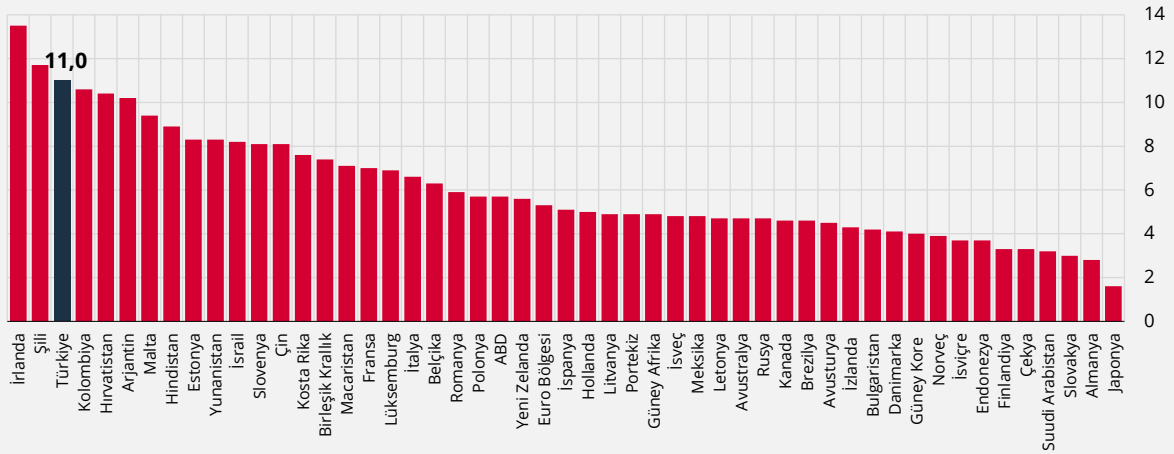

Kutu 2.1

Büyümenin Kompozisyonunda Sürdürülebilir Bileşenlerin Payı

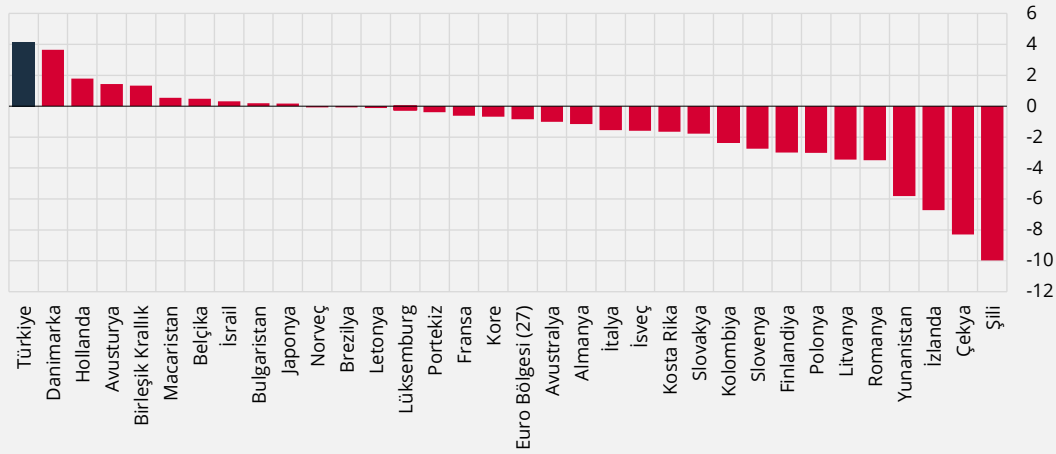
Küresel ekonomiler destekleyici politikalar ve aşılama sürecindeki olumlu gelişmelerin etkisiyle 2021 yılında önemli ölçüde toparlanmışlardır. Bununla birlikte ülkelere özgü koşullar ve salgına karşı uyguladıkları tedbirler büyüme görünümünde farklılaşmaya neden olmuştur. Bu dönemde aşılamadaki artış neticesinde küresel ölçekte salgına bağlı tedbirlerin kademeli olarak kaldırılması ile hareketliliğin artması salgın koşullarına duyarlılığı yüksek olan hizmetler, turizm ve bağlantılı sektörlerde faaliyetin canlanmasını ve küresel talebin hızlı bir şekilde toparlanmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak küresel ticarete görülen iyileşmeyle beraber üretim seviyeleri artmış, istihdam kayıpları azalmıştır. Küresel ekonomideki olumlu görünüm ülkelerin geneline yayılmış ve ülkelerin büyüme oranları yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Ancak tedarik zincirleri kaynaklı sorunlar, enerji fiyatlarındaki oynaklıklar, ortaya çıkan yeni varyantlar, jeopolitik gerilimler, yükselen borç seviyeleri, aşılama hızlarındaki ayrışmalar ve salgına karşı uygulanan politikaların çeşitliliği ülkelerin büyüme oranlarının farklılaşmasına sebep olmuştur. 2021 yılında yıl geneli yüzde 11 büyüme ile Türkiye en yüksek büyüme oranına ulaşan ülkelerden biri olmuştur (Grafik 1).

Grafik 1: Yıl Geneli Büyüme (2021, %)

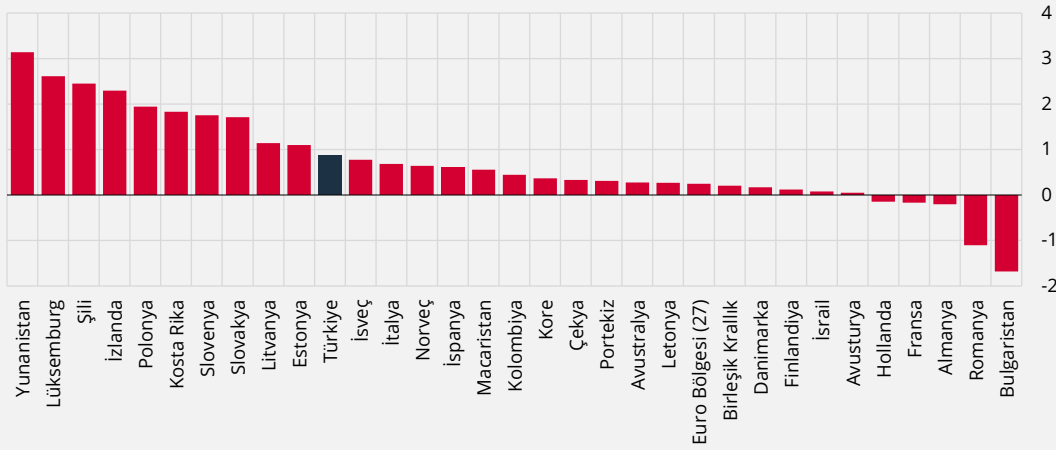

Kaynak: IMF, OECD.

Yüksek katma değerli üretim yoluyla ekonomiyi yapısal olarak güçlendirebilmek, rekabet avantajı kazanabilmek ve sürdürülebilir bir büyüme patikasına ulaşabilmek için büyüme kompozisyonunda yatırımlar gibi potansiyel büyümeyi artıran ve net ihracat gibi cari dengeyi destekleyen faaliyetlerin ağırlığının ve katkısının artması önem arz etmektedir. 2021 yılında net ihracat ve makine-teçhizat yatırımları büyümeye güçlü katkılar sağlamıştır. Yıl geneli büyümesine net ihracat 4,9 puan ile tarihsel olarak yüksek bir katkı sağlarken, 2,3 puan ile makine-teçhizat yatırımları kayda değer bir katkı vermeye devam etmiştir. 2021 yılı son çeyreğinde ise Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) yıllık bazda yüzde 9,1 oranında artmıştır. Bu dönemde net ihracatın yıllık büyümeye katkısı 4,2 puan, makine-teçhizat yatırımlarının katkısı ise 1,0 puana yakın olmuştur. Bu çerçevede, söz konusu dönemde Türkiye'nin sürdürülebilir bileşenlerin büyümeye verdiği katkı açısından diğer ülkelerden ayrıştığı gözlenmiştir (Grafik 2 ve Grafik 3).

Grafik 2: Net İhracatının Yıllık Büyüme Katkısı¹ (2021Ç4, % Puan)

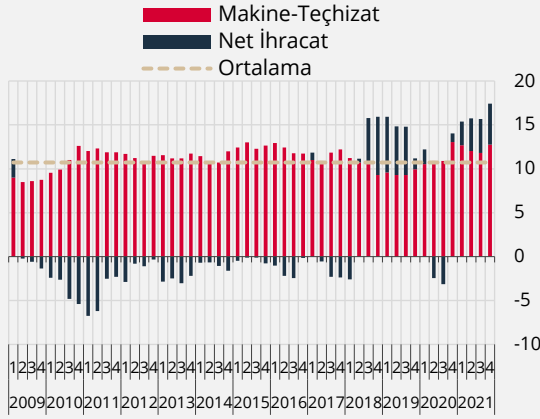
Kaynak: OECD ve yazarın hesaplamaları.

Grafik 3: Makine-Teçhizat Yatırımlarının Yıllık Büyüme Katkısı (2021Ç4, % Puan)

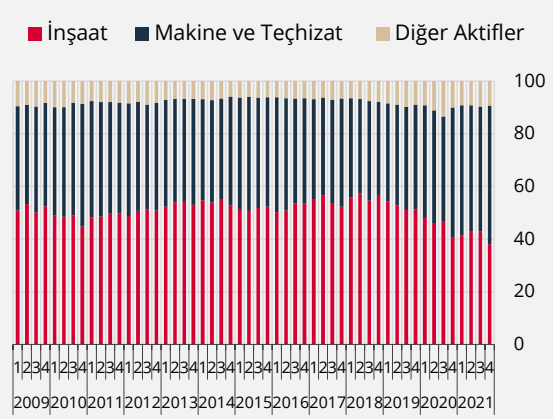
Kaynak: OECD ve yazarın hesaplamaları.

2020 yılında salgın hastalığın hızını yavaşlatmaya ve salgını kontrol altına almaya yönelik tedbirlere ve kısıtlamalara bağlı olarak azalan dış talep neticesinde belirgin bir düşüş kaydeden net ihracatın milli gelir içindeki payı, takip eden dönemde ticaret ortaklarındaki normalleşme adımları ve ihracatçı firmaların rekabet gücünün ve pazar çeşitlendirme esnekliklerinin etkisiyle salgın öncesi düzeylerine yakınsamıştır. Ayrıca son dönemlerde sürdürülebilir büyümeye ve cari dengeye katkı sağlayan makine-teçhizat yatırımları ve net ihracatın GSYİH'deki toplam payları uzun dönem ortalamalarının üzerinde seyretmektedir (Grafik 4). Uzun bir dönem boyunca toplam yatırımlar içinde ikinci sırada yer alan makine-teçhizat yatırımlarının payı ise 2020 yılının son çeyreği itibarıyla inşaat yatırımlarının payını aşmış, 2021 yılı son çeyreğinde ise yüzde 50'yi geçmiştir (Grafik 5). Makine-teçhizat yatırımlarının 2019 yılının son çeyreğinden bu yana dokuz çeyrektir yıllık bazda üst üste artış sergilemesinin sürdürülebilir büyüme açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

¹ Grafikte görsellik açısından Estonya verisine yer verilmemiştir. Bu dönemde Estonya'da net ihracatın büyümeye katkısı 20,3 puan olarak hesaplanmıştır.

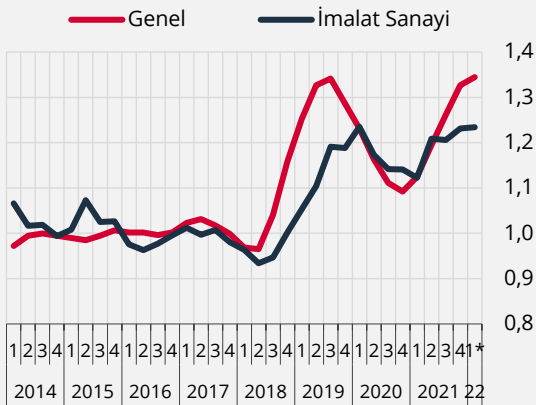
Grafik 4: Makine-Teçhizat Yatırımlarının ve Net İhracatın GSYİH İçindeki Payı (%)

Kaynak: TÜİK, yazarın hesaplamaları.

Grafik 5: Alt Bileşenlerin Toplam Yatırım Harcamaları İçindeki Payı (%)

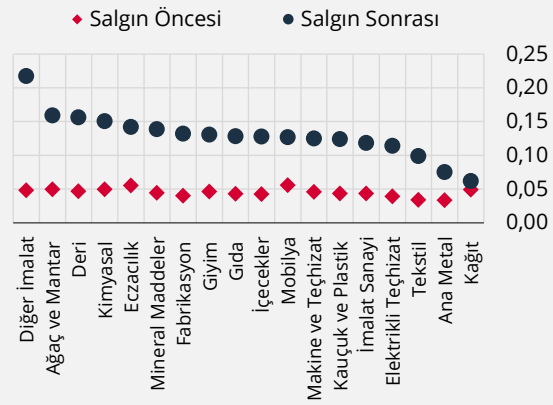
Kaynak: TÜİK, yazarın hesaplamaları.

Salgın sonrası emtia fiyatlarındaki yüksek seyir, enerji başta olmak üzere bazı sektörlerde görülen arz-talep uyumsuzluğu ve taşımacılık maliyetlerinde yüksek seviyelerden dolayı dış ticarete konu olan malların fiyatları artış kaydetmiştir. Bu kapsamda dış ticaret gelişmelerini yorumlarken fiyatlarda görülen arıza artışların etkisini dışlayarak miktar bazında bir incelemenin daha sağlıklı olacağı değerlendirilmektedir. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış ihracat ve ithalat miktar endeksleri arasındaki oran 2013Ç1 ve 2018Ç2 dönemleri arasında ortalama 1 civarında seyrederken reel kurdaki gelişmelerin de etkisiyle 2018-2019 yıllarında yükseliş eğilimi göstermiştir. Söz konusu oran salgın döneminde düşüş kaydetmekle birlikte salgın sonrası dönemde tekrar artış eğilimi sergilemiş ve 2018-2019 dönemlerindeki ortalamalarını yakalamıştır. İmalat sanayi için hesaplanan oranın ise genele kıyasla daha oynak bir seyir izlemekle birlikte salgın sonrası dönemde artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik 6). Sektörel bazda bakıldığında ise imalat sanayi sektörlerinin genelinde ihracat miktar endeksinin ortalama aylık artış oranlarının salgın öncesi döneme göre yaklaşık 3 kat yükseldiği gözlenmektedir. Özellikle diğer imalat, ağaç ve mantar ve deri gibi sektörlerdeki artış oranları dikkat çekmektedir (Grafik 7). Bu çerçevede ihracat miktar büyümesi açısından sektörlerin geneline yayılan olumlu görünümün sürdürülebilir büyümeye katkı verdiği değerlendirilmektedir.

Grafik 6: İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri Arasındaki Oran (4 Çeyrek Hareketli Ortalama)

Kaynak: TÜİK, yazarın hesaplamaları.

* Ocak-Şubat ayları ortalamasıdır.

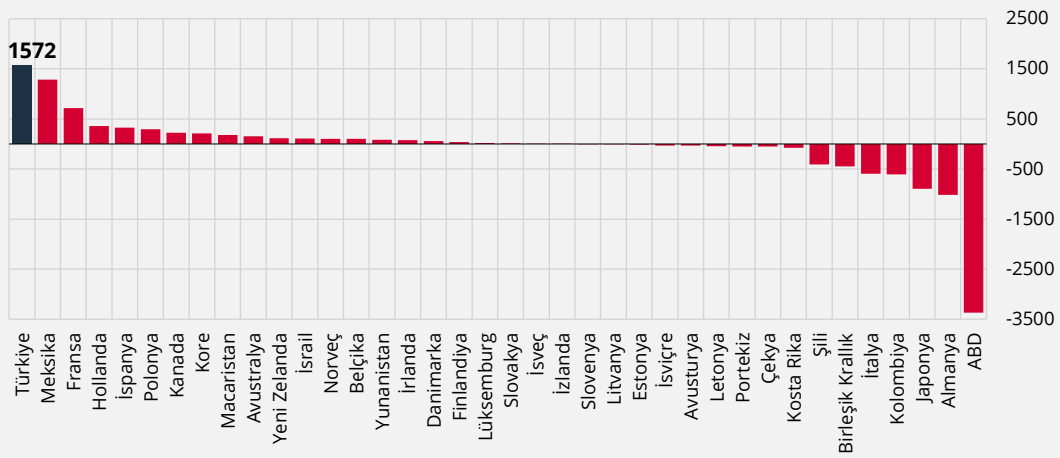
Grafik 7: Sektörel Bazda İmalat Sanayi İhracat Miktar Endeksi Aylıklandırılmış Ortalama Artış Oranları² (%)

Kaynak: TÜİK, yazarın hesaplamaları.

² Salgın öncesi dönem 2013-2019 yıllarını, salgın sonrası dönem 2019 son çeyrekte 2022 yılı Ocak-Şubat ayları ortalamasını kapsamaktadır. Grafiklerdeki değerler, ilgili dönemlerdeki değişimlerin aylıklandırılması ile elde edilmiştir. Tütün, petrol, bilgisayar ve motorlu kara taşıtlarına ait ihracat miktar endeksleri salgın sonrası dönemde azalış gösterdiği için grafikte yer verilmemiştir.

Büyüme kompozisyonunda sürdürülebilir bileşenlerde gözlenen bu gelişmelerin istihdam piyasasına olumlu yansımaları görülmektedir. Türkiye, 2021 yıl sonu itibarıyla OECD ülkeleri arasında salgın öncesi döneme göre istihdamını en çok artıran ülke olmuştur (Grafik 8). Bu dönemde mevsimsellikten arındırılmış istihdam artışı 1,5 milyonun üzerinde gerçekleşirken; istihdam kazançları sektörlerin geneline yayılmıştır. Sanayi istihdamı yüzde 12 civarında artış göstererek salgın öncesi döneme göre 684 bin kişi yükselmiş ve tarihsel olarak en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bu dönemde inşaat istihdamı 309 bin kişi artarken, hizmet istihdamındaki yükseliş 800 bin kişi olmuştur. İstihdam oranı 0,9 puan yükselirken, işsiz sayısı gerileme göstermiştir. İstihdamdaki artışın etkisiyle işsizlik oranı salgın öncesine kıyasla 2,3 puan gerilerken, tarım dışı işsizlik oranındaki gerileme 2,8 puan ile daha yüksek gerçekleşmiştir. 2021 yılı sonunda istihdam oranı bir önceki yıl sonuna göre 3,4 puan yükselerek yüzde 46,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranını yüzde 13'ten yüzde 11,1'e yaklaşık 1,9 puan gerilemiştir. Tarım dışı işsizlik oranı ise yüzde 15,1'den yüzde 13'e yaklaşık 2,1 puan düşüş kaydetmiştir. Ayrıca bu dönemde işsiz sayısı 318 bin kişi azalmıştır.

Grafik 8: İstihdam Değişimi* (Mevsimsellikten Arındırılmış, 2021Ç4-2019Ç4 Farkı, Bin Kişi)

Kaynak: OECD, TÜİK.

* 2021Ç4 verisi olmayan ülkeler için 2021 Ç3 verisi kullanılmıştır.